

ВІДГУК

офіційного опонента Єлагіна В. П.
на дисертаційну роботу Буряченка Олександра Євгеновича на тему
«Пенсійна система в Україні: історія становлення і теоретичні засади розвитку
на сучасному етапі національного державотворення», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата наук з державного управління
за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління

1. Актуальність обраної теми

Починаючи з 80-х років ХХ століття, йде процес постійного розвитку пенсійних систем у всіх розвинутих країнах світу. Новий виток цієї спіралі розвитку розгортається і сьогодні. Пенсійний сектор, який знаходиться на перетині проблем соціального забезпечення, ринків капіталу та праці, зазнав впливу низки чинників, пов'язаних з кризою. Зміна вектору економічних і трудових відносин, яка відбувається у сьогоднішній, а також зміна соціально-демографічної структури суспільства потребують перегляду основ пенсійної системи, враховуючи те, що їй властиве інституціональне старіння. Новітні суспільні виклики внаслідок погіршення демографічної ситуації характеризуються, у першу чергу, посиленням патерналістських поглядів і сподівань у масовій свідомості громадян, призвели до необхідності зміни поглядів на ті принципи організації державної пенсійної системи, які існували раніше.

Вищезазначене актуалізує завдання дослідження, а дисертаційна робота Буряченка Олександра Євгеновича є своєчасною і актуальною.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дослідження узгоджується з основними напрямками планової науково-дослідної роботи кафедри державного управління та місцевого самоврядування ОРІДУ НАДУ при Президентіві України на тему: «Реалізація окремих пріоритетів комплексного розвитку регіону: науково-методичний супровід» (номер державної реєстрації: 0114U002604) та «Пріоритети стратегії регіонального розвитку: особливості реалізації на прикладі Херсонської області» (номер державної реєстрації: 0115U001260). Особистий внесок здобувача полягає в дослідженні витоків зародження пенсійного страхування на Півдні України та регіональних особливостей розвитку пенсійної системи України.

3. Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Обґрунтованість та достовірність підтверджуються ретельним аналізом праць вітчизняних та зарубіжних вчених, використанням загальнонаукових методів дослідження, статистичних та емпіричних даних. Наукові положення, висновки та результати, що містяться у дисертації, базуються на теоретичному аналізі та систематизації наукових праць, що стосуються питань розвитку пенсійної системи в Україні.

У процесі дослідження використано сукупність методів:

- комплексний підхід (для забезпечення цілісності дослідження);
- системно-структурний підхід та логіко-семантичний метод (для дослідження сутності понять «пенсія», «пенсійна система», «пенсійне забезпечення», «пенсійне страхування» та розкриття структури пенсійної системи);
- методи порівняння та узагальнення (під час формування теоретичної бази дослідження на основі аналізу зарубіжного досвіду, для дослідження та оцінки показників розвитку пенсійної системи України);
- метод структурно-функціонального аналізу (для дослідження інституційної інфраструктури пенсійної системи)
- метод морфологічного аналізу і моделювання (при розробці інституційної матриці і морфологічної моделі пенсійної системи, ін.);
- пошуково-бібліографічний метод (для систематизації друкованих видань);
- метод історіографічного аналізу (для вивчення процесу прирощення історичних знань про пенсійну систему, оцінювання її стану та визначення напрямів подальшого розвитку);
- метод абстрактно-логічного аналізу (для узагальнення результатів дослідження та вироблення рекомендацій щодо розвитку пенсійної системи України).

Об'єктом дослідження виступає процес становлення пенсійної системи в Україні як соціального інституту сучасної держави.

Предметом дослідження є пенсійна система в Україні: історія становлення і теоретичні засади її розвитку на сучасному етапі національного державотворення.

Дисертантом сформульована мета дослідження, що полягає у визначенні основних етапів становлення пенсійної системи в Україні і теоретичного

обґрунтування напрямів її розвитку з урахуванням світового досвіду та вітчизняних традицій.

Висновки та рекомендації, що зроблені в дисертації, спираються на аналіз макро- та мікроекономічних показників, ілюструються достатньою кількістю статистичного матеріалу. Висновки представляють логічно обґрунтований підсумок проведених досліджень та в повній мірі відображають основні положення дисертації та очікувані результати їхнього впровадження.

4. Наукова новизна одержаних результатів, теоретична і практична значущість дисертації

Дисертаційна робота складається з трьох розділів, кожний з яких характеризується певним внеском у розвиток теорії та практики проблемного питання – аналізу становлення та процесу подальшого розвитку пенсійної системи в Україні.

У першому розділі – «Теоретичні засади дослідження пенсійних систем» – здійснено аналіз зарубіжної і вітчизняної наукової літератури; визначено концептуальні підходи до дослідження державного управління пенсійною системою; опрацьовано сутність ряду базових понять дослідження; визначні напрями наукової розвідки; розглянуті теоретичні підходи, за допомогою яких вирішуються наукові завдання. Відповідно до визначених завдань удосконалено поняття «пенсійна система», як «сукупність правових, організаційних та фінансово-економічних інститутів і норм, а також – спеціалізованих організаційних структур, метою яких є надання визначеним законом категоріям непрацюючим громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії, а також зниження рівня бідності внаслідок позитивних впливів на такі соціальні ризики, як досягнення похилого віку, настання інвалідності, втрата годувальника» (стор. 21). Також встановлено та охарактеризовано «пенсійне забезпечення» як «форма матеріального забезпечення громадян державою чи іншими суб'єктами господарювання у встановлених законом випадках» (стор. 25).

Враховуючи те, що системний підхід дає можливість комплексно і різнобічно у динаміці дослідити всі складові формування та функціонування певної системи, у підрозділі 1.2 було запропоноване визначення візії пенсійної системи як організації надійного і справедливого пенсійного забезпечення населення при настанні страхового випадку, досягнення європейських стандартів функціонування та надання послуг, зміцнення фінансової

стабільності.

У підрозділі 1.3. наведені систематизовані автором етапи розвитку сучасної пенсійної системи в Україні після 1991 року (стор. 56-61).

У другому розділі – «Еволюція теоретичних підходів до розвитку пенсійних систем» – розкрито сутність інституціональної інфраструктури пенсійної системи, її взаємодію з іншими інститутами, які утворюють інституціональну матрицю держави, досліджені основні підходи до визначення моделей формування пенсійних систем та тенденції їх розвитку, окреслено різноманіття підходів, що використовуються розвиненими державами при формуванні і реалізації пенсійної політики.

Автором наведено визначення поняття «інституціональна інфраструктура пенсійної системи» як сукупність державних і недержавних інституційних одиниць, основним видом діяльності яких є забезпечення або сприяння забезпеченню збирання, обліку, адміністрування пенсійних внесків, управління пенсійними активами та здійснення пенсійних виплат, а також – здійснення регулювання та нагляду у цій сфері (стор. 81), «інституціональна матриця пенсійної системи», як упорядкована система зв'язків, соціальних норм, суспільних цінностей та процедур, що задовольняють потреби суспільства у пенсійному забезпеченні (стор. 73) та «інституціональна одиниця», під якою розуміється організаційний елемент (учасник), який здатний володіти активами та здійснювати операції з іншими учасниками (стор. 73-74).

В роботі удосконалено класифікацію суб'єктів пенсійної інфраструктури (стор. 81) та пенсійних систем з урахуванням світових тенденцій їх розвитку, яка може слугувати належним теоретичним підґрунтям для проведення інституціональних та структурних перетворень в соціальній сфері країни (стор. 91).

Автором обґрунтовані теоретичні підходи до систематизації чинників, що впливають на забезпечення стабільності розвитку вітчизняної пенсійної системи з виділенням демографічних, економічних, трудових, соціальних, глобалізаційних, політико-правових та психологічних (стор. 124).

У третьому розділі – «Основні напрями розвитку пенсійної системи в Україні» – представлені результати моніторингу поточного стану пенсійної системи в Україні, проведено дослідження сучасного стану недержавного пенсійного забезпечення, доведено необхідність методологічного опрацювання концепції створення інформаційно-аналітичної системи, обґрунтовані інституціональна матриця та морфологічна модель розвитку пенсійної системи.

Отримані результати моніторингу стану пенсійної системи в Україні дозволили автору розробити інституціональну матрицю пенсійної системи в Україні (стор. 151-153), та запропонувати морфологічну модель розвитку пенсійної системи (стор. 180-181).

Також в роботі сформовані критерії оцінки пенсійної системи (стор. 182-183), виділені економічні, соціальні та демографічні індикатори.

5. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів

Наукова новизна результатів дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних положень, сукупність яких визначає концептуальні підходи до розвитку пенсійної системи в Україні на сучасному етапі національного державотворення відповідно до основних параметрів пенсійних систем розвинених країн.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні теоретичні положення та висновки дисертації доведені до рівня конкретних пропозицій, зокрема щодо конкретизації і уточнення окремих положень Державної стратегії розвитку пенсійної системи в Україні та законодавчих актів. Висновки та рекомендації дослідження використовуються Херсонським обласним центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій – при підготовці навчальних програм та навчально-методичних матеріалів фахового спрямування з питань підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування (довідка № 01-19/139 від 30.11.2015 р.). У роботі Пенсійного фонду України у Вінницькій області використано напрацювання дисертанта при розробці інформаційно-аналітичних матеріалів діяльності фонду (довідка № 830/06-36/06 від 30.04.2016 р.).

Основні теоретичні положення дисертаційних досліджень використовуються в навчальному процесі Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України (акт про впровадження від 11.04.2016 р.).

6. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні результати дослідження опубліковано 14 наукових праць, які відображають основний зміст дисертації, загальним обсягом 4,95 друк. арк., у

тому числі: 5 статей у наукових фахових виданнях України з державного управління, з яких 3 – одноосібних, 1 – у зарубіжному виданні, та у 8-ми тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Особисто автору належить 4,75 друк. арк.

В опублікованих працях автора повно відображено сутність отриманих результатів виконаного дослідження та їх наукова новизна. Результати дослідження доповідались на 8 науково-практичних конференціях. З огляду на це, апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

7. Відповідність дисертації її встановленим вимогам

Дисертація має традиційну структуру: вступ, три розділи, висновки, додатки, список використаних джерел. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в логічній послідовності. Автореферат забезпечує ідентичність основних положень, висновків та пропозицій роботи.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Оцінюючи в цілому достатній рівень розробки теоретичних і методичних положень, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що в дисертаційній роботі Буряченка О.Є. деякі положення є дискусійними.

1. Сьогодні існує достатня кількість різноманітних визначень понять досить природним є те, що дисертант, як елемент новизни, пропонує власне визначення «пенсійна система» і «пенсійне забезпечення». Нам вважається, що доречно було систематизувати зміст існуючих визначень і у першу чергу відповідно до політико-ідеологічної орієнтації їх авторів, а саме – «ліберальна», «консервативна», «соціал демократична» моделі соціального захисту, що дало б змогу встановити співвідношення геополітичних та ідеологічних чинників в процесі становлення та розвитку пенсійних систем в світі та визначити у цьому контексті місце України.

2. З метою здійснення більш умотивованого вибору, в процесі опрацювання теоретичних досліджень в сфері пенсійного забезпечення доцільно було провести додатковий контент-аналіз використання вказаних теорій в наукових публікаціях в сфері науки державного управління та суміжних науках. Такий інструмент в наукових дослідженнях допомагає автору більш переконливо обґрунтувати свою позицію в подальших теоретичних розвідках.

отриманих наукових результатів. Слід було сформулювати конкретні пропозиції, щодо процесу формування сценаріїв розвитку пенсійної системи у формі методичних інструментів, що більш доступні для використання у світових моделях пенсійного забезпечення автору, на наш погляд, необхідно практичної діяльності ПФУ.

Проте, означені зауваження не знижують наукової і практичної цінності корисних результатів, які з урахуванням свідомості, цінності та їхнєму можуть стати одним з подальших напрямів досліджень.

Ж формат з результатами соціологічних опитувань, а вже потім в процесі верифікації запропонованих моделей обґрунтувати характер їхнього впливу на формування політики пенсійного забезпечення в Україні.

9. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

ВАК України

4. У другому розділі дисертації, де досліджуються сучасні тенденції розвитку пенсійних систем, автор зазначає, що найбільш раціональна форма взаємодії між суспільством і державою науковий стиль викладання. Увагою за актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів дисертація Буряченка даному контексті соціальна політика, та її найважливіша складова: пенсійне забезпечення і теоретичні засади розбудови системи, муту і пенсійного державотворення»» відповідає вимогам пунктів 11, 13, 14, 15 «Порядку центрального, але не єдиним виконавцем соціальних зобов'язань, а її роль присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого багатого. В чому відкривається активністю, великої, кількості, інститутів наукового співробітника», а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук, з урахуванням його наукових історичних і теоретичних досягнень та історія державного управління.

країні, всередині суспільства виникають неформальні соціальні, позадержавні відносини, що носять ознаки деструктивної самоорганізації (тіньовий ринок, олігархічні структури, корупція, організована злочинність тощо). З урахуванням важливості наслідків для розвитку пенсійної системи України, на наш погляд, в дисертації необхідно було приділити увагу більш детальному аналізу державних інструментів подолання цих негативних явищ у суспільстві. Логічно було б, якби автор розкрив конкретні складові координаційної функції держави в сфері пенсійного забезпечення, розробив їх класифікацію та запропонував етапи запровадження в процесі розробки концепції інноваційного розвитку пенсійної системи України.

5. У третьому розділі дисертації при розробці стратегії розвитку та інституціональної матриці пенсійної системи і сценарію її розвитку, однією з її складових є перелік юридичних норм, що регулюють соціальний захист населення при настанні страхових випадків, передбачених законодавством. Авторська позиція могла бути підсилена, якщо було б зроблено порівняльний аналіз відповідних законодавчих актів України та деяких провідних країн світу, з подальшим визначенням інституціонального вакууму в правовому полі української держави. Такий підхід дозволив би більш детально опрацювати конкретні механізми двох-, трьох- та багатосторонніх форм взаємодії суб'єктів системи пенсійного забезпечення, що входять до складу базових соціальних

інститутів держави.

6. Надто стислими є рекомендації автора щодо практичного використання отриманих наукових результатів. Слід було сформулювати конкретні пропозиції, щодо процесу формування сценаріїв розвитку пенсійної системи у формі методичних інструментів, що більш доступні для використання у практичній діяльності ПФУ.

Проте, означені зауваження не знижують наукової і практичної цінності отриманих результатів, які є обґрунтованими і достовірними, а деякі з них можуть стати одним з подальших напрямів досліджень.

9. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

ВАК України

Незважаючи на зазначені зауваження та дискусійні положення, дисертація є змістовною завершеною науковою працею. В цілому робота написана грамотно, в ній витримано науковий стиль викладання. У цілому, за актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів дисертація Буряченка Олександра Євгеновича на тему «Пенсійна система в Україні: історія становлення і теоретичні засади розвитку на сучасному етапі національного державотворення» відповідає вимогам пунктів 11, 13, 14, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 - теорія та історія державного управління.

Офіційний опонент:

зав. кафедри соціальної і гуманітарної політики
ХарРІ НАДУ при Президентіві України
доктор наук з державного управління, професор

В.П. Єлагін

Підпис засвідчую:

Директор ХарРІ НАДУ при Президентіві України
доктор соціологічних наук, професор

Л.О. Белова